

Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. № 29, Київ, 2014

to its intellectual characteristics. The main theses of the research which is intended for finding out «nonrandomnesses» in lingual meanings verbalization were specified.

Key words: onomasiology, motivation, onomasiological paradigm, nominant, form, substance.

УДК 81'255

Андріана РАТІ

ХУДОЖНЯ СПЕЦИФІКА ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЖАХІВ

У статті розглянуто проблему виокремлення типологічних ознак жанру літератури жахів, а також їх реалізацію крізь перекладацьку призму. Проілюстровано як типологічні ознаки підлягають перекладацьким тактикам та стратегіям та зазначено, де перекладач здійснив несанкціоноване вторгнення в оригінал.

Ключові слова: жанр літератури жахів, переклад, страх, жах, хронотоп, тип героя, художній жах.

Художній текст як надзвичайно складний об'єкт зумовлює необхідність розробки цілого комплексу методів його аналізу і передбачає взаємодію цілої низки дисциплін, які слугують науковою основою у процесі його інтерпретації.

Одним з найбільш важливих та продуктивних напрямів вивчення художнього твору являється жанрово-стилістична приналежність та жанрова типологізація. Під час вивчення типології літературних жанрів важливо знайти надійні критерії для віднесення того чи того художнього твору до певного жанру. Учені виокремлюють різні типологічні ознаки в залежності від підходу до розгляду вищезгаданого феномена, а також певного аспекту крізь призму якого аналізується жанр. Розглядаючи типологічні жанрові ознаки в рамках лінгвістики тексту та перекладознавчої теорії, останні два аспекти дуже складно відокремити від літературознавчого, оскільки усі жанрові ознаки формують єдине завершене ціле.

У річищі сучасних філологічних розвідок, чільне місце посідає вивчення функціонування жанру як сукупності певних ознак у творі, однак феномен жанру літератури жахів потребує подальшого вивчення, зокрема у перекладознавстві. Перекладознавчий погляд на проблему вивчення функціонування жанру літератури жахів є особливо актуальним, адже сьогодні перекладознавчі студії тяжіють до розробки стратегій і тактик відтворення того чи того явища художнього тексту.

Мета цієї статті – виокремити типологічні ознаки жанру літератури жахів та дослідити перекладознавчий потенціал окремих із них.

Основні типологічні жанрові ознаки художнього твору можуть бути представлені у такий спосіб:

- приналежність до певного функціонального стилю;
- приналежність до певного літературного роду;
- приналежність до певної форми;
- наявність естетичної складової;
- тип проблематики твору;
- тематика;
- тип героя;
- тематика основного конфлікту;
- особливості сюжету;
- хронотоп;
- система цінностей;
- настроїв, емоційне забарвлення;
- особливості світосприйняття авторів;
- прагматична направленість;
- типологічні характеристики форми твору;
- особливості мови і стилю.

Розглядаючи типологічні характеристики саме жанру літератури жахів варто зазначити, що ключовою особливістю жанру, яка відрізняє його від інших пригодницьких жанрів є створення певного настрою у творі. Як зазначав Г.Ф. Лавкрафт: «основний критерій, який дозволяє віднести твір до жанру літератури жахів є не конкретний сюжет, а створення певного настрою у читача – глибокого відчуття страху під час контактування з невідомими силами» [6, с. 16]. Головною метою

авторів, що працюють у цьому жанрі є створення відповідної атмосфери, професіональне та психологічно обґрунтоване нагнітання страху та інтересу до колізії.

Перш за все, жанр літератури жахів визначається зі сторони його впливу на читача. Досліджуваний жанр ілюструє наступну концепцію: **відгук читачів = емоції персонажів**. Саме емоція страху та жаху створює характерну та відмінну від інших особливість жанру. Згідно з думками Н. Керролла, американського дослідника жанру жахів, емоційний вплив, викликаний вищезгаданим жанром можна визначити як «художній жах» (art horror) [5, с. 27]. Вважаємо вдалим роздуми Н. Керролла, вони влучно передають основну ідею жанру. Автор, з допомогою свого власного терміна (art-horror) спробував переконливо пояснити дивну, на перший погляд, популярність жанру серед читачів, не зважаючи на те, що страх і жах вважаються негативними емоціями. Саме «художній жах», який на відміну від жаху справжнього, що викликаний природними створіннями і явищами не пов'язаний з небезпекою. «Художній жах» має в своєму арсеналі зброю, що здатна приємно лоскотати нерви і пробуджувати неабияку цікавість до того, що описується.

Таким чином, доходимо висновку, що основна прагматична направленість жанру це нагнітання атмосфери страху та напруженого очікування (suspense). Оскільки, автори, що працюють у вищезгаданому жанрі торкаються філософської проблематики, то жанр фокусується також на розширенні кругозору читача та на захопливості.

Одним із важливих типологічних жанрових ознак досліджуваного жанру є тип героя. Для жанру літератури жахів можна виділити наступний набір типових героїв: надприродне створіння (monster), привид, демон, вампір і т.д.; злодій-вбивця, маніяк; позитивний герой, що бореться з силами зла; скептик – людина, яка спочатку не вірить в надприродне, але згодом сама стає свідком і учасником надприродних явищ; медіум – людина, яка сприймає надприродні явища і приходить на допомогу герою; героїня – дівчина або молода жінка, яку переслідує злодій або чудовисько. Відмітимо важливу особливість: обов'язкова присутність чудовиська або монстра, або будь-якого створіння, існування якого заперечується наукою [5, с. 12]. Чудовиська наявні

і в інших літературних жанрах: в казці, в міфі. Однак, на відміну від казки, в жанрі літератури жахів чудовисько не являється закономірною частиною всесвіту, воно розглядається як паранормальне явище, що посилює ефект жаху.

Розглянемо, як приклади ілюструють вищезгадані тенденції та чи може бути звинувачений перекладач у деяких несанкціонованих вторгненнях в оригінал.

Ось перший приклад:

It represented a monster of vaguely anthropoid outline, but with an octopus-like head whose face was a mass of feelers, a scaly, rubbery-looking body, prodigious claws on hind and fore feet, and long, narrow wings behind. This thing, which seemed instinct with a fearsome and unnatural malignancy, was of a somewhat bloated corpulence, and squatted evilly on a rectangular block or pedestal covered with undecipherable characters. The tips of the wings touched the back edge of the block, the seat occupied the centre, whilst the long, curved claws of the doubled-up, crouching hind legs gripped the front edge and extended a quarter of the way clown toward the bottom of the pedestal. The cephalopod head was bent forward, so that the ends of the facial feelers brushed the backs of huge fore paws which clasped the croucher's elevated knees. The aspect of the whole was abnormally life-like, and the more subtly fearful because its source was so totally unknown [7]. У тексті перекладу (далі ПТ) відтворюється детальний опис персонажа: «Зображене чудовисько мало обриси, віддалено подібні до людського тіла, але голова його була схожа на восьминога, обличчя складалося з купи щупальців, лускате тіло скидалося на гумове, задні й передні ноги мали чудернацькі кігті, а позаду здіймалися довгі густі крила. Ця істота, сповнена, здавалося, несамовитої і неприродної властивості, була опасиста і сиділа навпочіпки в загрозливій позі на прямокутній брилі п'єдесталу, вкритому невідомим письменами. Кінці крил торкалися заднього краю брили, сиділа вона в центрі, а довгі покручені кігті складених удвічі стиснутих ніг вхопили передній край і протягнулися вниз іще на чверть висоти п'єдесталу. Голова спрута була нахилена вперед, так що кінці щупальців із обличчя зачіпали тильний бік величезних передніх лап, які стискали підняті коліна тварюки. Вигляд цього створіння був неймовірно життєподібний і, до того ж, оскільки природа його була зовсім не

зрозуміла» [1, с. 143] Г.Ф. Лавкрафт використовує зовнішні риси притаманні представникам жителів морського дна, а саме восьминогу, аби деталізовано описати скульптуру фігури, з допомогою якої, ще за часів коли вона була жива, проводили обряд культу вуду. Негативно-забарвлена лексика, що використовується у описі чудовиська «*monster, scary, fearsome, unnatural, evilly, abnormally, fearful, unknown*», частково утворена з допомогою негативних суфіксів чи префіксів створює сюжетне напруження тим самим створюючи атмосферу страху. Соматична лексика, авторів атрибуту на позначення міри, а також гіперболізація частин тіла «*a mass of feelers, long, narrow wings, long curved claws, huge fore paws*» використані в ТО для якомога точнішого вербально-візуального представлення чудовиська. Перекладач адекватно відтворює усі жанрово-конституентні особливості образу, не нівелюючи жодною деталлю, що в результаті породжує якісний перекладацький продукт.

Продовжують схожий опис потвори Д.Стокер та А.Голт у своєму творі «Дракула. Повстання мерців», використовуючи схожі атрибути та деталі:

The monster, swooping low out of the clouds, finally revealed itself. The gargoyle roared, exposing gory rows of sharp teeth, and flashed its glowing red eyes. Its skin was scaly like that of a lizard, and horns curved out of its temples. From its back sprouted two massive leathery wings, and its long muscular tail was serrated and razor-sharp, chiseling bits out of the stone buildings and street as it whipped about. Its talonlike hands opened wide as it sped toward him, ready to embrace him in its vile grasp [9]. *Потвора, шугонувши вниз із хмар, нарешті показала себе. Страховисько заревло, заголивши ряди гострих зубів та блиснувши лютими криваво-червоними очима. Його шкіра була лускатою, як у ящірки, а над скронями виднілися криві і гострі роги. Зі спини стирчали двоє масивних шкіряних крил, а довгий мускулистий хвіст мав на кінці гострі, мов у пилки, зубці. Потвора змахнула хвостом – і посипались уламки кам'яних споруд та бруківки. Широко розчепірюючи свої пазури, вона спікірувала на інспектора, намірившись ухопити його мертвим хватом* [4, с. 364].

Бачимо, що типове порівняння потвори з лускатою твариною прослідковується і у вищезгаданому уривку. Негативно-забарвлена та соматична лексика, атрибуту на позначення відтінків кольору

створюють образ типового героя. Огида, що створюється автором оригіналу з допомогою лексем «*monster – монстра, gargoyle – страховисько*», остання з яких викликає неабиякий інтерес перекладознавчого характеру. Лексема «*gargoyle*», що в перекладі означає «*горгулья*», тобто гротескна фігура людини чи тварини, а саме в готичній літературі, представником жанру якої є твір, уривок з якого підлягає аналізу. Тоді як перекладач відтворив лексему «*gargoyle – страховисько*», що призвело до послаблення функціонального навантаження лексеми в перекладі та часткової елімінації жанрових особливостей опису образу героя. Усі решта елементів опису адекватно відтворені в ПТ.

Образ героя є жанрово-композиційною складовою літератури жажів, елімінація якої, в свою чергу, призводить до нівелювання авторського задуму та втрати архітектоніки твору. Наведемо приклад:

There lay the Count, but looking as if his youth had been half restored. For the white hair and moustache were changed to dark irongrey. The cheeks were fuller, and the white skin seemed ruby-red underneath. The mouth was redder than ever, for on the lips were gouts of fresh blood, which trickled from the corners of the mouth and ran down over the chin and neck. Even the deep, burning eyes seemed set amongst swollen flesh, for the lids and pouches underneath were bloated. It seemed as if the whole awful creature were simply gorged with blood. He lay like a filthy leech, exhausted with his repletion [8].
 Переді мною лежав граф, але значно молодший, оскільки його сиве волосся і вуса потемніли. Щоки здавалися повнішими, а під блідою шкірою просвічував рум'янець; губи його були яскравіші, ніж звичайно, бо на них ще збереглися свіжі краплі крові, що капали з кутиків рота і стікали по підборіддю на шию [3, с. 58]

Автор описує зовнішність графа Дракули. В цей раз головний герой Джонатан знайшов Дракулу у нього в кімнаті, де він відпочивав в труні з землею. Образ графа зазнав невеликих змін після прийому їжі. Джонатан побачив на губах графа сліди крові і бачив як кров стікала по його підборіддю. Перекладач точно передає опис, однак вважає вдалим використання елімінації, що, на наш погляд, не дозволяє повністю розкрити художній образ героя. Автор описує палаючі очі Дракули, роздуті повіки та тіло, що було переповнене кров'ю, порівнює графа з мерзеною п'явкою, що

виснажена перенасиченням кров'ю. У ПТ взагалі еліміновано останні два речення, що є грубою помилкою перекладача та вторгнення в авторський задум, порушення жанрово-композиційної складової твору. Трохи далі по тексті:

Within, stood a tall old man, clean shaven save for a long white moustache, and clad in black from head to foot, without a single speck of colour about him anywhere. He held in his hand an antique silver lamp, in which the flame burned without a chimney or globe of any kind, throwing long quivering shadows as it flickered in the draught of the open door [8]. На порозі стояв високий старий із чисто виголеним підборіддям і довгими сивими вусами; одягнений він був з голови до ніг у все чорне. У руці старий тримав старовинну срібну лампу, в якій полум'я вільно горіло без будь-якого скла чи труби і кидало довгі тіні, що тріпотіли від грізного вітру [3, с. 22]

Особливості опису графа Дракули Бремом Стокером відрізняються від інших авторів тим, що автор знайомить читача з героєм протягом усього твору, додаючи усе більше і більше деталей. Прийом «розкиданого» опису портрету використовується автором для досягнення більшого ефекту сюжетного напруження та зацікавленості читача. Соматична та вестияльна лексика вжита автором для опису персонажа в деталях. Усі елементи опису графа перекладачем відтворено, однак є деякі несанкціоновані вторгнення в оригінал. Описуючи одяг Дракули, автор наголошує на тому, що колір вбрання був повністю чорний не маючи жодної плями або краплинки кольорового. У ПТ повністю еліміновано другу частину речення, що є, на нашу думку, недоречним, тому що саме цей уривок із твору дає нам зрозуміти в подальшому одну з причин того, чому граф не відображався в дзеркалі. Словосполучення «*in the draught of the open door*» відтворено перекладачем як «*від грізного вітру*», що неадекватно та неточно розкриває реципієнту місце, де знаходиться граф. Вогонь, що горів у старовинній срібній лампі графа та кидав тіні від протягу, що утворився внаслідок відкритих дверей в замок, де власне і знаходився граф, але аж ніяк не через грізний вітер, який бушував на подвір'ї. Подібні перекладацькі покручі породжують викривлення сюжетно-композиційної єдності художнього твору.

Аналізуючи типологічні жанрові характеристики жанру літератури жахів необхідно відмітити важливі особливості його

хронотопу [1, с. 254]. Характерною особливістю хронотопу є замкнутий простір. Це може бути замок, монастир чи абатство, дім з привидами, старий готель або ж звичайний будинок, де мають місце надзвичайні події. Надзвичайно важливою є сама ідея замкнутого простору насиченого часом. Розглянемо вищезазначене на прикладах:

1) *Suddenly, I became conscious of the fact that the driver was in the act of pulling up the horses in the courtyard of a vast ruined castle, from whose tall black windows came no ray of light, and whose broken battlements showed a jagged line against the sky.* Пантом я відчув, що ми зупинилися [8]. *Ми були на подвір'ї напівзруйнованого замку, високі вікна якого були темні й похмурі, а обламані зубчасті стіни при світлі місяця витягнулися в зигзагоподібну лінію.* [3, с. 21]

2) *Then he took my traps, and placed them on the ground beside me as I stood close to a great door, old and studded with large iron nails, and set in a projecting doorway of massive stone* [8]. *Потім він примостив мої речі біля мене на викладеному масивним камінням майданчику, на який виходили величезні старі двері, оббиті великими залізними цвяхами.* [3, с. 21]

3) *The whole place was thick with dust. The floor was seemingly inches deep, except where there were recent footsteps, in which on holding down my lamp I could see marks of hobnails where the dust was cracked. The walls were fluffy and heavy with dust, and in the corners were masses of spider's webs, whereon the dust had gathered till they looked like old tattered rags as the weight had torn them partly down. On a table in the hall was a great bunch of keys, with a time yellowed label on each* [8]. *Все навколо було вкрите товстим шаром пилу. На підлозі його, здавалося, назбиралося аж на декілька сантиметрів, за винятком тих місць, де виднілися свіжі сліди з відбитками цвяхів із широкими голівками. Це я розрізнув, освітлюючи затверділий пил своєю лампочкою. Стіни були також укриті шаром пилу, а по кутках висіло багато павутини. У залі на столі лежала велика зв'язка ключів з ярликами, що пожовкли від часу.* [3, с. 234]

Уривки з твору Б. Стокера «Дракула» ілюструють топос замку, де проживав Граф Дракула. Як бачимо, в першому прикладі в описі замку присутній готичний стиль: *«tall black windows came no ray of light, and whose broken battlements showed a jagged line against the*

sky», що в ПТ відтворено *«високі вікна якого були темні й похмурі, а обламані зубчасті стіни при світлі місяця витягнулися в зигзагоподібну лінію»*, представником якого і є досліджуваний твір. Наступні приклади демонструють опис інтер'єру та екстер'єру замку з допомогою негативно-забарвленої лексики, створюючи надзвичайно похмуру та сіру атмосферу. Усі елементи в ПТ відтворені адекватно.

Разом з похмурою атмосферою хронотопу автор вводить і протилежні часово-просторові координати, які вказують на статок та красу, наприклад:

He insisted on carrying my traps along the passage, and then up a great winding stair, and along another great passage, on whose stone floor our steps rang heavily. At the end of this he threw open a heavy door, and I rejoiced to see within a well-lit room in which a table was spread for supper, and on whose mighty hearth a great fire of logs, freshly replenished, flamed and flared [8]. Він наполіг на своєму, поніс мої пожитки коридором і піднявся великими гвинтовими сходами, звідки ми потрапили в інший широкий коридор, де наші кроки гучно відлунювали від кам'яної підлоги. У кінці коридору він штовхнув важкі двері, і я з насолодою увійшов до яскраво-освітленої кімнати, де стояв стіл, накритий до вечері, а у великому каміні весело потріскували дрова. [3, с. 24]

Усі елементи в ПТ відтворені адекватно. Жанрову єдність твору та його типологічних характеристик вважаємо збереженими.

Виокремивши типологічні характеристики жанру літератури жахів та розглянувши їх інтерпретацію в перекладі доходимо висновку, що створення відповідної атмосфери страху та жаху, тип героя, сюжет, відсутність можливості надати раціональне пояснення надприроднім явищам, хронотоп та ін складають типологічні характеристики досліджуваного жанру, а перекладач в свою чергу намагається якомога точніше відтворити вищезгадані елементи в перекладі, однак не завжди вдається до далекоглядних рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике / М. М. Бахтин // Вопросы литературы и эстетики. — М. : Худ. лит., 1975. — С. 234–407.
2. Лавкрафт Г.Ф. Поклик Ктулху / Г.Ф. Лавкрафт // Всесвіт. К.: Всесвіт, 2010. С. 135 – 161.
3. Стокер Б. Граф Дракула / Пер. І.Л. Базилянської. Х.: ВД «ШКОЛА», 2009.– 528 с.
4. Стокер Д. Дракула. Повстання мерців / Д. Стокер, А. Голт. – Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2010. – 461 с.
5. Carroll N. The Philosophy of Horror / N. Carroll. – N.Y.& L. : Routledge, 1990. – 256 p.
6. Lovecraft H. P. The Annotated Supernatural Horror in Literature / H. P. Lovecraft. – N.Y. : Hippocampus Press, 2000. – 228 p.
7. Lovecraft H.P. Call of Cthulhu – access mode to the resource: <http://www.dagonbytes.com/thelibrary/lovecraft/thecallofcthulhu.htm>
8. Stocker B. Dracula – access mode to the resource: <http://www.literature.org/authors/stoker-bram/dracula/>
9. Stocker D., Holt A. Dracula. The Un-Dead – access mode to the resource: <http://www.mytouristplaces.com/?p=211279>

A. РАТИ

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ СПЕЦИФИКА И ПЕРЕВОДЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ УЖАСОВ

В статье рассмотрена проблема вычленения типологических особенностей жанра литературы ужасов, а также их реализация сквозь переводческую призму. Проиллюстрировано как типологические особенности подлежат переводческим тактикам и стратегиям и отмечено, где переводчик совершил несанкционированное вторжение в оригинал.

Ключевые слова: жанр литературы ужасов, перевод, ужас, хронотоп, тип героя, художественный ужас.

A. RATI

FICTION CHARACTERISTICS AND TRANSLATION PECULARITIES OF ENGLISH HORROR LITERATURE

The article deals with the problem of singling out the typological characteristics of horror literature and their rendering in translation. Examples

illustrate how translation tactics and strategies can be used to render the particular typological feature and when the translator can be blamed of doing the wrong translation, which covers the sense .

Key words: horror genre, translation, horror, chronotop, type of a hero, art horror.

УДК 811.161.2

Олеся ТЄЛЄЖКІНА

СКЛАДНЕ БЕЗСПОЛУЧНИКОВЕ РЕЧЕННЯ ЯК КОМПОНЕНТ ПОЕТИЧНОГО СИНТАКСИСУ АНТОНІНИ ТИМЧЕНКО (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ГАРЯЧІ НИТКИ»)

Автор пропонованої статті розглядає складні безсполучникові речення з однофункціональними і різнофункціональними предикативними частинами, які активно вживаються у віршованих творах А. Тимченко. Розглядувані синтаксичні одиниці як активний компонент поетичного синтаксису мисткині яскраво реалізують свій виразально-художній і текстотвірний потенціал.

Ключові слова: складне безсполучникове речення, синтаксис, поетична мова.

Синтаксична організація поетичної мови тривалий час викликає у мовознавців науковий інтерес. До питання стилістичної реалізації синтаксичних одиниць у віршованих творах неодноразово зверталися такі вітчизняні дослідники лінгвостилістики, як О. П. Безпалько [1], С. Я. Єрмоленко [7; 8], А. П. Загнітко [9; 10], В. Г. Мариниченко [13], А. М. Поповський [14], Г. М. Удовиченко [15], І. М. Уздиган [16]. Окремі риси стилістичної репрезентації складних сполучникових речень і багатокомпонентних конструкцій у поезії розглядали О. С. Грановська [3], Н. Я. Грипас [4], О. О. Кузьмич [11], В. В. Лобода [12]. Стилiстичні й естетичні функції складних безсполучникових речень залишаються поза увагою дослідників і висвітлюються в поодиноких розвідках, зокрема С. І. Дорошенка [5], Т. І. Вавринюк [2].